

S. Bernardus, serm. 3 De Assumpt. : « Reversus, ut ad vomitum canis odibilis erit multo plus quam ante, et fiet filius gehennæ multipliciter, qui post indulgentiam delictorum in eandem denovo sordes incidit. »

Audi eum, serm. 89 in Cantic., relapsis metum incipientem : « Timeas quidem, ait, pro accepta gratia, amplius pro amissa, longe plus pro recuperata; » et appositus de primo ac secundo timore causas reddens, de tertio allexit : « Jam si gratia propitiata redierit, multo magis tunc timendum ne forte contingat recidivum pati, juxta illud : « Jam amplius noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Audis recidere, quam incidere esse deterius ! perinde invalescente periculo invalescat et metus. » Et S. Chrysostomus, serm. De lapsu primi hominis, tom. I : « Noli, ait, peccare post veniam, noli vulnerari post curam, vel sordidari post gratiam. » Et statim singulorum causas reddens : « Cogita, ait, graviores culpam esse post veniam, renovatum vulnus pejor dolere post curam, molestius hominem sordidari post gratiam. » Et rursum harum mutationum perversitatem expendens : « Indulgentie, ait, ingratus est, qui post veniam peccat; sanitas indignus, qui semetipsum, postquam curatus est, vulnerat; nec mundari maretur, qui seipsum post gratiam sordidat. » Ac tandem hujus gravitatem relapsis demonstrans : « Grave est, ait, hominem instructum derelinquere, gravius absolutum peccare. Servo pejor est, qui patronum pro libertatem offendit. »

VERS. 12. 12. VIDISTI HOMINEM SAPIENTEM SIBI VIDERI? MAGIS ILLO SPERM HABEBIT INSPIENS, — id est indoctus et imperitus, qui se doceri patitur, imo cupit et optat. Hic ergo « spem habebit, » vel in seipso, vel certe in animis hominum, » hoc est, homines magis de eo sperabunt. Unde ex Hebræo veritas, *spes est de stulto magis quam de illo*; clare Chaldeus : *Si videris virum qui sapiens est in oculis suis, melior est illo stultus*; et Vatablus : *Si videris hominem qui sibi sapere videtur, de stulto melius sperandum quam de illo*, quod scilicet stultitiam, id est peccata, deponet, et sapientiam, id est virtutem, discit per penitentiam et morum mutationem.

Ratio prima est superbia et philautia, qua laborat is qui sibi sapiens videtur, ut putet se omnibus esse sapientiore et meliorem, ac proinde a nemine discere, sed omnes docere velit. Secunda, quod Deus talibus, utpote superbis et sibi prefidentibus, negat suam gratiam et lumen, itaque illos in sua perfidia relinquit, excecet et obdurat, quo fit ut sint inaccessibiles et incurabiles. Tales fuerunt philosophi, de quibus Apostolus, Rom. 1 : « Dicentes, ait, se esse sapientes, stulti facti sunt. » Et Isaias, cap. v, vers. 21 : « Vae qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis praevalentes ! » Tertia, quod tales, qui sibi videntur sapientes, ut de sua sibi placeant sapientia, alios prae se contemnent, aut sunt frequenter omnium

penere rerum imperitissimi, putantes se intelligere quae non intelligunt; aut etiam si plerumque bene sciunt, tamen agnosere nolunt se plerumque necesse, quae ab aliis discere debent : quare nulla spes est ut aliquando sapientes fiant; sed « insipientis magis illo spem habebit, » hoc est, magis sperandum est de insipientis alicuius, qui talis vulgo habetur, salute et sapientia adipiscenda, quam de illius. Ita Jansenius. Tales fuerunt olim Scribae et Pharisei qui, putantes se summos esse legis et veritatis doctores, Christum verum doctorem respuerunt : itaque in sua cœcitate se obduraverunt, æque ac jam se in judaismo obdurant eorum sequaces Judæi omnes. Tales quoque sunt hæretici, præsertim hæresiarchæ, et magistri ac ministri, qui superbia tumidi putant se sapientissimos, nec quidquam discere, sed omnes docere volunt. Præclare Quinilianus, lib. 1 : « Nil, ait, pejor est tibi quam paulum ultra primas litteras progressi falsam scientiæ persuasionem induerunt. Nam et credere præcipiendi peritis indignantur, et velut jure quodam potestatis, quo fere hoc hominum genus intumescit, imperiosi, atque interim sævientes stultitiam suam perdolent. Nec minus error eorum nocet moribus. » Tritium est illud : « Qui sibi sapit, summa desipit. »

Porro « sapiens » et « insipiens » hic notant prudentem et imprudentem, et consequenter probum et improbum.

Unde secundo, hanc gnomen sic exponas, q. d. Magis sperandum est de improbo qui suam improbitatem agnoscit, quod ad frugem se recipiet, quam de proba qui in sua probitate gloriatur, quod in ea sit perseveraturus. Exemplum est in Phariseo venditante suam justitiam, et Publicano agnoscente suas culpas, quorum proinde vires sortisque commutans Christus ait : « Descendit hic justificatus ab illo, id est præ illo, in domum suam, » Luc. cap. xvi.

Accedit quod qui sibi sapientes videntur, facile a demone decipiuntur et perduntur; at qui suam insipientiam agnoscit, lucem et doctorem quaerit, ideoque secure incedit facillique salvatur. Nota est Heronis historia a, ud Cassianum, Collat. II, cap. v. Is enim propter, quod in remissione jejunii et silentii nunquam majorum consiliis et mandatis acquievit, perni sus est a demone miserabiliter decipi. Persuasit enim illi ut in profundissimum puteum se conjiceret, quo experimento probaret tanta esse merita sua, ut nequaquam jam posset alicui discrimini subiacere. Parum miser consilio hostis malignissimi, qui talis amicorum et præceptis majorum obedire noluerat, et ingenti casu præcipitatus, in eadem opinione quod angelo lucis credidisset, post tertiam diem misere vitam finivit.

Similes Anachoretarum sibi præfidentium lapsus recenset ibidem Cassianus, cap. seq. Palladius, in *Lusitana*, cap. xxxi narrat Valentem

Anachoretam sibi sapientem, putantemque secum Angelos versari, Sacramentorum communionem contempnisset, et demone salvatoris specie sibi apparentem adorasse. Idem, cap. cv, narrat, Abrahamum a demone illum credidisse se a Deo ordinatum esse sacerdotem. Plures tales Sanctorum sibi sapientium casus lugubres exstant in Vitis Patrum.

Tertio, S. Chrysostomus, hom. 39 ad Popul., hanc gnomen sic exponit, q. d. Qui sibi videtur sapiens, id est qui superbus est, pejor est fatuus. Quare superbia est summa fatuitas : « Magnam, ait, est elationis malum; stultum esse melius est quam insolentem. Illic enim stultitia tantum est mentisque tarditas, hic autem stultitia pejor est et fatuitas cum furore. Stultus sibi metipsum malum est, elatus et alii pestis; ex amentia hoc vitium nascitur. Non potest esse superbus qui fatuus non sit; stultitia vero plenus est superbus. Audi quendam sapientem qui dicit : Vidi hominem apparentem esse prudentem apud seipsum, spem autem habet magis insipientis eo. Vides quod non temere dicebam esse malum fatuitate pejor? spem enim, inquit, habet magis insipientis eo. Propterea Paulus quoque dicebat : Nolite prudentes esse apud vosmetipsos, » Rom. xii.

Septuaginta huc gnomen annectunt, imo præmittunt hanc : « Est confusio adducens peccatum, et est confusio gloria et gratia, » id est adducens gloriam et gratiam. Verum eam delent Hebræa, Latina, Chaldaea, quin et Septuaginta Complutenses; quare huc translata videtur ex *Ecclesi.* cap. iv, 23, ubi eam explicuit.

13. Dicit piger : Leo est in via, et leena in itineribus, — id est in viis et plateis, ut vertit Chaldeus; quare ne me leo invadat, domi me continebo, et otiosus pigerque desidebo. Significat hæc gnomen pigri inertiam qua vult domi desidere, nec egredi ad opera et labores sibi suisque necessarios, prætexendo calvas excusationes, puta terrores et pericula que non sunt.

Pro leo hebraice est שָׂרָר scachal, quod Noster et Septuaginta transferunt Leo; Pagninus et Vatablus, pardus : sic enim idem vertunt *Osee* v, 14; alii, aspis : sic enim reddunt idem et Noster *Psal.* xc, 13. Septuaginta ergo sic vertunt, dicit piger missus ad viam : Leo est in viis, et in plateis sicuris, qui homines prædasse discerpunt inter leonum (unde enim leo hebraice vocatur אַרְיָ אַרְיָ אַרְיָ ara, id est discerpit); Syrus, dicit piger quando militatur, etc.

Hæc gnomen hic iteratur : audivimus enim eam cap. xxii, 13, ubi eam explicuit. A vers. 4 huc usque egit Salomon de stultitia et imprudentia; nunc gnomas nonnullas subiungit de pigritia usque ad vers. 17.

Mystice, Hugo per leonem accipit diabolum, per canem cœnis delicias, que desides et pigros a cœnassa ardua et laboriosa virtutis via absterrent.

Denique piger et scleratis leo est leo, at edulis et sanctis leo est canis : eis enim servit et obsequitur cui canis suo hero. Ut alia taceam, Joannes Moschus, in *Prato spir.* cap. clxxxi, narrat leonem, Joanni Anachoretæ inter duas arctas sepes occurrentem, illi iter aperuisse, et sepes dorso amovisse, donec Joannes transiret. Ita leo justo iter sine impedimento præbuit : post cuius transitum et ipse de sepe exurgens peregit iter suum.

14. Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. — Hebraice, *super lectum suum*; Syrus et Vatablus, *sicut fores volutavit in cardine suo, sic volutavit piger in lectulo suo*. Igitur primo, analogiam ostii in cardine, et pigri in lecto, sic explicat Aben-Ezra : Ostium, inquit, assidue in cardine volvitur, tum cum clauditur, tum cum aperitur. Non dissimili ratione piger in lectulo modo in hoc, modo in aliud talis volutatur, nec ad ea comparanda consurgit, quibus vitam sustentet, ideoque deinde subditur : « Abscondit piger manum sub ascella sua. »

Secundo, idem aliam analogiam assignat : Cardio, inquit, vertitur eo quod patefactæ sint fores, ut quisque ad opus suum progrediatur, sed tamen deses adhuc in lecto delinquitur.

Tertio, R. Levi hanc affert : Quemadmodum, Tertio, inquit, ostium semper in cardine suo volvitur, nec unquam ab eo avellitur : ita iners nimis est somni amator, cum inertia somnum concendit.

Quartam dat Hugo : Sicut, inquit, ostium, dum movetur in cardine, stridet : sic piger, dum a sua desidia extrahitur, stridet : id est murrum, strepit et clamat, juxta illud Virgilii, *I Æneid.* :

Foribus cardio stridat athenis.

Et lib. VI :

Tum demum horriso stridentis cardine sacra Panduntur portæ.

Quocirca S. Ephrem, *Parvum* 22 : « Piger, ait, assidue obmurrurat, et seipsum deplorat. » Idem, lib. *De Virtute*, et *vitiis* : « Pigritia, ait, murmurationi conjunctissima est; si quo enim piger militatur, dicit : Leo est in via, in medio platearum occidendus sum. Piger semper excusationem in promptu sum; si quod ei opus agenda injungitur, obmurrurat, et alios modo etiam perterritus, dicens : Et quorsum hoc? Cur istud vel illud? non expedit, inquit, istud fieri. Si aliquid mittatur : Damnum, inquit, ex illo itinere veniet. Si ad psalmos decantandos exellerit, incassatur; si ad vigillas, stomachi vel capitis sibi dolores prætexit; si illum ad mœnes : Te ipsum, inquit, admone, de me erit scit Deo placuerit. »

Quinta est : Sicut ostium totum pendet a cardine, in eoque fixum firmumque hæret, et esto volutatur, tamen semper cardini suo insistit : sic piger totus pendet a lecto desidue sua, in eoque fixus hæret, ut, licet in eo volutatur, motuque

110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500

sua oña, et otiosas cogitationes, sermocinationes et actiones, tamen eidem semper insistat, nec ullis monitis aut minis ab eo se extrahi patitur. Cardio enim et summa vite et voluptatis pigri est otium, torpor et desidia, in qua omne sum hominum et felicitatem collocaat; unde ultra eam se duci trahere non sinit. Hinc cardio dicitur quasi cor trahi, quo scilicet illud movetur, ait Servius. Hinc et *de Jove et Sereia in Hippolyto*.

Ceterique pons carline versat.

Sic et cor pigri est ipsa pigritia: hic est cardio ejus, hic polus, circa quem gyranur omnia ejus desideria.

Secundum dat Jansenius quod, sicut ostium in cardine heret, sed non quiescit, quia crebro volvitur, aperitur et clauditur: sic pigri ita deditus est otio, ut non otium quidem otiose et quiete ferre possit, sed in eo inquietus volvatur: nam etiam cum non dormit, nec lecto ei amplius opus est, veritur in lectulo suo nunc in hoc, nunc in illud latus, adfixus pertinaciter lecto, sed in eo inquietus, qui quieti tantum et somno destinatus est. Pulchre ergo pigritiae absurditatem depingit, significando pigrum etiam quiete uti inquiete, et nec tunc quietem relinquere posse, cum incipit esse molestus.

Septimam dat noster Salazar: Sicut ostium, inquit, in cardine vicissim clauditur et aperitur: sic etiam pigri per vices quasdam vult et non vult, juxta illud cap. xiii, vers. 4: «Vult et non vult pigri,» id est, nunc laborem affectat, nunc detraeit. Hos pigri hominis contrarios valde motus eruditè descripsit S. Augustinus, serm. 23 *De Verbis Apostoli*, ubi pigritiam cum avaritia in viro inerte confingentem inducit: «Habes cum avaritia alterum onus pigritiae, et ista duo nequissima onera secum pugnantia premunt te, et dilaniant te. Non enim paria imperant, non similia jubent. Pigritia dicit: Dormi; avaritia dicit: Surge; pigritia dicit: Noli pati frigidus dies; avaritia dicit: Tolerare in mari etiam tempestates; illa dicit: Quiesce; illa non sinit quiescere.»

Pigri ergo nunc proponit e lecto surgere, et ad opus regredi, nunc sese retrahit et lecto includit, cum cuniculus in suo antro, et pullus in suo nido, dum frigus vel quod aliud parum molestum sentit. Unde hinc sententia ad literam, et verissima est in pigris, hieme in lucem multam in lecto stertentibus.

Denique, sicut ostium in cardine movetur, at non promovetur: ita pigri multa movent, at nil promonent, nihil proficiunt, ne hilum in virtute progrediuntur, de quibus proinde David: «In circuitu, ait, impij ambulat,» *Psalm.* xi, vers. 9. Jamquam bestia in pistrino, que incandit saepe, procedunt nunquam: ita hi plane suam sibi voluntatem, vel quod idem suarum acerbium eorum quodam modo perfingunt; circa hoc centrum circumferuntur alia atque alia objecta an-

plexantes, nunquam tamen a sua voluntate recedentes; et cum semper in via ambulent, nunquam tamen ad patriam, que est via terminus, appropinquant: de quibus consule D. Bernardum, tract. *De diligendo Deo*, post medium, et in suis *Dehimationibus*, item post medium, et serm. 12 in *Psalm. Qui habitat*.

Mystice, hanc gnomen accipere de lecto prava consuetudinis et vitiorum, in quibus quidam cum voluptate quiescunt, voluntatis sese de uno vitio in aliud, et nunc quidem proponentes vitia relinquere, nunc vero in eadem relabentes, pro pigritia virtutis viam et labores arripere recensantes.

15. ASCENDIT PIGER MANUM SUB ASCELLA SUA (Septuaginta et Syrus, in *sini suo*); ET LABORAT, SI AD OS SUUM EAM CONVERTIT. — Pro laborat Syriachus veritè, *obtorquet*. Est hyperbole, q. d. Adeo piger est deses, ut videatur laborare et fatigari cum manu ori admoveat, ut illi famenti cibum ingerat. Rursus est gradatio; tres enim gradus desitiæ affert. *Primus* est, vers. 13: «Dicit piger: Leo est in via.» *Secundus* major est, vers. 14, quod volvatur in lecto sicut ostium in cardine. *Tertius* et summus est, quod manum sub ascella condat et laboreat ut eam ori admoveat. Hinc versus audivimus cap. xix, 24, ubi eum explicui. Nec mirum eundem versus hinc subinde repeti; causa enim est, vel quod «diversis collecta sunt ea sententia, uti presentes a cap. xxy usque ad finem libri collecta sunt a viris Ezechiae, precedentes vero ab alijs; vel quia eadem sententia variis convenit locis, varioque fine et scopo affertur, uti hic affertur ad gradationem iam dictam.

Mystice Beda: «Pigro, ait, labor est ad os manum suam porrigere, quia desideriosus quisque prædicator non vult hoc operari quod docet; manum quippe ad os porrigere, est voci suæ prædicationis opera concordare.»

16. SAPIENTIOR SIBI PIGER VIDETUR SEPTEN VIRIS LOQUENTIBUS SENTENTIAS. — Hebraice, *sapientior piger in oculis suis quam septem referentes judicium exactum*; Chaldaeus, *quam septem reddentes rationem*; Septuaginta paulo aliter, *sapientior sibi piger videtur eo qui in saturitate refert nuntium*; Syrus, *ignavus, qui sibi sapiens videtur, melior est septem rationem reddentibus*.

Pro sententias hebraice est *טעם טאם*, id est gustus, sapor, indeque per metaphoram consilium, judicium, ratio, sententia: hic enim est gustus et sapor animæ et mentis; item sententia pulchre, facietia, lepores, sales: hi enim sunt gustus et sapor aurium et auditorum, sicut cibus sale conditus saporem dat lingue et palato. *Septem*, id est multis, imo omnibus; septenarius enim est symbolum multitudinis et universalitatis. Rursus præcise septem, scilicet consiliarius regis regniq; administratoribus. Alludit enim, ut recte advertit Aben-Ezra, ad septem consiliarios regum olim celebres. Quia enim deus in curia celesti habet septem Angelos primarios quasi as-

sessores, per quos vult summus cæli princeps res omnes regit et administrat, ut patet *Tob.* xii, 15; *Zachar.* iv, 10; *Apocal.* 1, 4. Hinc roges idem imitati sunt in curia terrestri, ut septem deligerent viros, imo principes, sapientia præstantes, quorum consilio et opera uterentur in administrando regno. Tales septem habuisse Assuerum regem Persarum patet *Esther* 1, 14. Plura de his septem viris, tum celestibus, tum terrestribus, dixi *Apoc.* 1, 4.

Sensus ergo est, q. d. Piger sibi videtur esse sapientissimus, adeoque sapientior septem consiliariis regum, qui olim in toto ream sapientissimi habebantur, eo quod ipsi regnum administrarent, et tamen piger est stultissimus, componendo enim opponitur hic septem summe sapientibus, quibus nulli nisi summo stulti opponuntur. Piger enim sua inertia perdet opes, sanitatem, famam, vitam, conscientiam, que omnia lucratur, illis que se ditat et beat vir laboriosus; hic ergo sapiens est, ille stultus. Unde S. Augustinus, serm. 70 *De Temp.*: «Videte, ait, fratres, attendite quam ferventi animo hospites debeatis excipere. Ecce ipsi Abraham currit, uxor festinat, puer accelerat. Nullus est piger in domo sapientis.»

Ratio a priori hujus sententiæ est quod piger, ut dixi, summum bonum et felicitatem putet esse otium, quietem et desidiam; quod, cum sperni videat a sapientibus, utpote laborantibus et sudantibus in studio sapientiæ, et operatione virtutum, hinc censet esse miserum et insipientem, que omnibus esse sapienterem, et, ut Syrus veritè, *meliorum*, id est melius se habere, meliorem sortem elegerit, ac esse feliciterem et beatiorum cæteris, præsertim principibus et consiliariis regum, qui mille subeunt labores, curas et dolores pro salute regis et regni, ut consilia, modos et rationes inveniant et ineant, utrumque tueantur, quod ipse in quiete, otio et desidia vitam transigat.

Secunda, quod pigri sint loquaces et garruli; enim cum manu sint otiosi, lingua negotiantur, eamque exercent; quare sibi eloquentes, facundi et sapientes videntur, cæterisque sapientibus, qui pauciloqui et tardiloqui sunt, esse sapientiores. Unde aliqui pro sententiis vertunt *facetias*, vel *lepores*; in his enim excellunt otiosi et nugosi; nam, ut ait S. Bernardus: «Otiosa vita mater est iugurum, novearum vitulorum.»

Tertia, quod pigri et otiosi sint curiosi et diceces. Cum enim nihil agant, curiosè intuentur facta aliorum, eaque censurant, carpunt, rident; quare se quasi censors omnium constituunt, itaque se ceteris sapere arbitrantur: censor enim plus alijs quos censurat, sapiat oportet. Hoc est quod ait Apostolus, II *Thessal.* cap. iii, 11: «Audivimus, ait, inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiosè agentes,» id est, ut explicat Maximus, serm. 46: «Nihil operis ipsi facientes, sed in aliena opera curiosè inquirentes. Nam, ut ait ibidem Theophylactus:

«Eorum qui nihil agunt proprium est alienas sciscitari vitas (1).»

Porro Septuaginta vertunt, *sapientior sibi piger videtur eo qui in saturitate refert nuntium*, quia pro *טעם טאם* *seba* per *shin*, id est *septem*, legerunt *טעם טאם* *seba* per *sin*, id est *saturitas*, ac *טעם טאם* vertunt *nuntium*; hic enim nuntio afferens, saporem dat audientibus, q. d. Navit piger iners desiderare et facere, quam alibi servitio et nuntia perfecendo epulari et saturari, saltari et tripudare. Græcum enim *εργαζα* et nuntium, et tenuit-utorum saltationem tripudiumque significat.

17. SICUT QUI APPREHENDIT AURIBUS CANEM, SIC QUI TRANSIT IMPATIENS, ET COMMISSURAT RIXE ALIENUS. — A vers. 13 huc usque agit de desidia et pigritia, nunc usque ad finem capitis agit de impatientia, ira, odio, dolo et fraude. Hebraice, *apprehendens aures canis, sic transiens et se ingresses transeundo super litam non suam*; Pagninus, *sic est qui transiit, et intrat in lite non sua*; Chaldaeus, *sic ille qui contendit in causa que non est sua*; Septuaginta, *sicut qui tenet caudam canis, sic ille qui præsidet alieno iurgio*.

Omnes hæc versiones in eundem sensum conspirant, et Vulgatum illustrant. Septuaginta pro *aurebus* ponunt *caudam*, quia cauda in canibus valde sensibilis est, neque illa etiam, cum blandiuntur, se tam aut teneri patiuntur. Cauda enim cani est instar alarum et remorum, ad omnem motum et ad omnem affectum tendendum: irati enim canes erigunt caudam, timidi demittunt, blandientes agitant, etc.

Non vetat ne quis interponat se rixæ, ut eam dirimat, et rixantes separet. Hoc enim, si prudenter fiat, exigit charitas in æqualibus et iustitia in superioribus; horum enim est lites et rixas sedare, ac innocentes contra invadentes defendere, uti Moses defendit Hebræos inique invasum ab Ægyptio rixante, eum occidendo, quia iam a Deo destinatus erat dux, imo liberator Hebræorum a tyrannide Ægyptiorum, uti docet S. Stephanus, *Actor.* vii, 25.

Vetat ergo ne quis temere ex ira et impatientia se rixæ aliorum misceat, ut ipse cum rixantibus rixari incipiat, vel studio rixandi, uti sunt nonnulli rixosi et pugnaces, qui quilibet rixis et pugnis se miscent, imo eas ambiunt et querunt, vel quia favet uni parti, eamque tueri vult, vel quia sperat lucrum aut commodum aliquod, vel ex zelo indiscreto, vel qualibet aliâ de causa; hoc enim proprie est commissuri rixæ alterius, scilicet cum rixante rixari, et hoc significat vox *impatiens*, et hebræum *מתעבב מתעבב*, id est *ira exardescens, exardescens*: radix מ עבב *עבב* *abar* significat transire; sicut enim qui transit per ignem, corpore exardescit: sic qui transit per

(1) *Quarità et verior, ut videtur, quod, cum piger se satis sapientem opinatur, in eo quod scire opinatur, ac-*

iram, mente exarscit et exandescit. Ille ergo si rixae se miscet, eam magis accendit, eamque in se provocat et concitat. Nam, ut ait Nazianzenus, apud Antonium in *Melissa*, part. II, cap. LXXI: « Solent magno spiritu praediti (quales sunt irandi et rixosi) contumaciter praeractaque resistere, et sicut flamma a vento excitata tanto magis accendit, quanto magis sufflatur. » Et S. Chrysostomus, hom. *De mansuetudine*, tom. V: « Vir iracundus, ait, communis est hostis et civium et peregrinorum, quamvis levissime lesus clamet, vociferatur, plagas occurrentibus intonat, dicenda et non dicenda loquitur, aspectu torvo, inflata facie, lingua rabida, » etc. Haec sane omnia canina sunt.

Hunc ergo Salomon apte comparat ei qui auribus canem apprehendit; nam, ut recte Jansenius, canis est animal maxime irritabile, nec alia re magis irritatur, quam si auribus apprehendatur, parte scilicet minime tractabili in canibus: quod qui faciunt, temere contra se canem provocant ad oblatrandum, inorgendum et mordendum, cum id facile vitare possent, canem intactum relinquendo: ita, qui alius inter se contententibus se immisceat, in causa ad se non pertinente, dum vel uni parti studet favere, vel utramque vult reprehendere, animos jam per contentionem irritatos et accensos, vel alterum ipsorum facile contra se adeo provocat, ut jam vel ambo, vel alter, cum ipso contendere incipiat, et in ipsum insurgat, nonnuncquam et laedit, cum transeundo et causam eorum intactam relinquendo, omne incommodum effugere facile posset. Monet ergo proverbium non facile quemquam ingerere seipsum debere aliorum causam, ne temere provocet aliorum in se inimicitias et odia.

Secundo, haec comparatio notat rem esse ancipitem et plane perplexam miscere se rixae alterius, sicut qui tenet auribus canem perplexus est, et nescit qui se verat: si enim tenere pergat, magis canem irritat, ut is impatienter vel aures excutiat, vel caput retorquens tenentis se manum, vel, si id nequit, genua, coxas, vel pedes admordet; sic canem laedit, periculum est ne canis ab eo irritatus injuriam suam ulciscatur, ac auctorem ejus invadat et laeret. Sic pariter qui rixae se miscere cepit perplexus est, et nescit quid agat: si enim rixam prosequatur, facile in ea laedit et laeditur; sin cesset, ab aliis rixantibus, quos contra se invitavit, invadetur et ferietur. Hoc est quod vulgo dicitur: « Lupum lenet auribus, neque eum retinere, neque dimittere potest. » Quod Stetopus Tiberio imperatori adscribit: « Cunctandi causa, ait, erat metus undique imminenti discrimina, ut sepe lupum se tenere auribus diceret. » Lupus enim, quia perlongas habet aures, his commode teneri potest; at lupus, quia aures habet prae corpore breviores, teneri his nequit; neque rursum citra summum periculum e

manibus dimitti bella tam mordax, similis est canis: pari modo miscenti se rixae, eam nec relinquere interitum est, nec prosequi tutum.

Tertio, haec comparatio notat in rixam periculum esse multiplex a casu et verbera fortuito; sicut enim canis morsus sepe est inopinatus et fortuitus; unde Belgae de eo qui casu inerto auctore lesus est, dicunt: « Canis enim momordit. » sic pariter qui rixae miscetur, non tantum ab inimico, sed et ab amico aliisque qui rixam sedare volunt, sepe ictu fortuito vulneratur, et subinde occiditur; si enim uni rixantium favet, alterum contra se concitat; si neutri, utrumque; si utriquo, utrisque casualibus ictibus se ferendum exponit. Vis est in *rixa alterius*. Sicut canis propius patitur quandoque ab hero se auribus teneri, et alienus non: sic qui rixatur cum alio, non patitur se ab alieno, cum quo nec amicitiam, nec quid aliud commune habet, teneri, vel in rixam impediri.

Quarto, canes, quia impatientes, et qui aures habent delicatas, acriter dolent, si is tenentur et promanant, praesertim dum rixantur; tunc enim rixae aures facit rigidas, quae si comprimantur acriter dolent: sic pariter rixantes sunt tactus sensusque acuti et delicati, ut levi verbera vel verbulo tacti, etiam ab amico qui rixam dirimere tepe satagit, acriter dolent, et in auctorem insurgunt, eumque praecipites confodiunt.

Denique censent aliqui haec gnome moneri ad quos rixantes in ipso rixae fervore admoneat et corripiat, utpote sui impotes et admonitionis incapaces, sed exspectet dum astus ire deferverat, ut sibi mentique reddatur. Verum nulla hic admonitionis vel correptionis fit mentio: aliud enim est impatientem se rixae miscere, quod ait Salomon; aliud imprudenter et intempestive rixantes corripere, quod aiunt ipsi.

Rursum, Boda et Hugo censent eum qui se miscet rixae alterius, comparari non tenenti canem, sed ipsi cani qui auribus tenetur, q. d. Qui miscet se rixae alterius, est instar canis quos aures vellicantur; sic enim et ipse auribus rixantibus vellicatur, dum ab his multa convicia et probra auribus excipere cogitur, ideoque quasi canis vicissim eos allatrat et mordet.

Verum ceteri aptius censent eum qui miscet se rixae, comparari non cani detento, sed homini canem auribus delinenti, juxta sensum initio assignatum, ob causas quas adjuncti, et hoc verba sonant: « Sicut qui apprehendit canem, sic qui, » etc.; nam tenens canem et quasi tenens rixam: hujus enim idea est canis.

Salomoni succinunt prisci sapientes, philosophi et poete. Eum imprimis de more secutus Siraecides, cap. xxvii, 40: « Abstine te, ait, a lite, et minues peccata; homo enim iracundus incendit litem: secundum enim ligna sylvae, sic ignis exardescit; et secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit. » Vide ibi dicta. Isocrates

apud Antonium in *Melissa*, part. II, cap. LXXII: « Prava ingenia, ait, solent esse contentiosa, ut non prius faciant finem pugnae et contentionis, quam lethalem acceperint plagam, et supplicio memorabili afficiantur. » Demosthenes a quodam conviciis accessit: « Nolim, ait, tecum in hoc genus certaminis descendere, in quo qui vincitur ipso victore est melior. » Ita Stobaeus, serm. 49 *de Patientia*. Euripides in *Protesino*: « Allero, ait, duorum colloquendum indignante, is qui se non opponit, plus sapit. » Idem in *Andromache*: « A parvo initio lites magnas hominis lingua producit. Hoc verum sapientes cavent ne quid contentionis excilent. » Plautus in *Persa*: « Stultitia est cui bene esse licet cum praeverti libibus. » Comicus: « Migrat is omnis ut migrat pecunia. Ne quaere litem, fuge litem, si potes. Non est sams qui litigat, sed iudicis, » imo secum litigantis. « Vis canes rixari? tunc os inter ipsos abijce. » Nazianzenus in eam. *De rebus suis*, docet eos qui se admiscunt libibus, aut noxam aut infamiam contrahere:

Ut qui se flamme proptus junxere vapori,
Aut flamme aut fumi referant in corpore signa.

Isidorus Pelusiota, lib. I, *epist.* 361: « Quid, ait, gigantes adversus teipsum armas? Quid rabie percos canes, quorum pestiferi morsus sunt, exasperas? Quid maledicas linguas exacuis? quid tuam ipsius existimationem commaculas cum illis te conferens, quibus nec ut mancipis quisquam mente praeditus tui velit? » Cicero: « Perditissimi, ait, hominis est simul et amicitiam dissolvere, et fallere eum qui lesus non esset, nisi credidisset.

18 et 19. SICUT NOXIUS EST, QUI MITTIT SAGITTAS ET LANCEAS IN MORTEM: ITA VIR QUI FRAUDULENTER NOCET AMICO SUO, ET CUM FUERIT DEPREHENSUS, DICIT: LUDENS Feci. — Symmachus pro qui fraudulem nocet, verit, vir fraudum; S. Hieronymus, *Contra Rufinum*: « Qui insidiatur amicis suis, cum visus fuerit, dicit: Ludens feci (1). »

« Lanceas in mortem, » id est lanceas mortiferas. *Lancea* est spiculum venabili vel jaculi, ait Budeus; unde hebraice est *חֶרֶט chets*, id est jaculum, sagitta; lancea ergo est teli genus longissimum, ita dicta a latitudine ferri, vel potius a Graeco *λάνχη*, id est *lancea*, *hasta*, ut Festus; vel, ut Isidorus: « *Lancea* dicta, quia *aequa lance*, id est aequabili amento ponderata vibratur. »

Pro noxius est hebraice est *כַּוְנָה מַלְלֵאלֵה* *millaleah*, quod varii varie vertunt: Pagninus apposite, *abscondit se*; Tigurina, *fatigat se*; Vatablus, *simulat se infirmum et debilem*; Noster, *laborare et dolere*

(1) Recte Maurer, ut insanus (*כַּוְנָה*), *gravissima siti arsit*, hinc rabiosus fuit, insanit: ita Gesenius in *Theodoro*, qui jaculatur malleolos, seu sagittas, *tela et mortem? sic est vir qui decipit alterum, et deinde dicit: Nonne jure ego? Qui temere irascat per insanum, hanc minime periculis est, quam qui mortiferis telis ludit insanus.*

facit, id est noxius est. Radix enim *כַּוְנָה* *loha* significat laborare, dolere, affligi; Septuaginta, *curat vel curatur*; Chaldaeus, *deicit se*; Syrus, *fastuosus est*; Abon Ezra, *simulat se insanum*; R. Levi: *Sicut, ait, quispiam se labore fessum, viriunque expertem ad malum praevidendum pro se fert, qui, cum postea locum accommodatum invenit, sentillas igneus emittit, sagittas et mortem jacit.*

Pro sagittas hebraice est *סַגִּיתִים* *sagittas*, quod R. Salomon, Abon-Ezra, R. Levi et Pagninus vertunt, *scintillas ignis*; Noster verit, *flammae, Isais* L, 11; alii vertunt, *laqueos et compedes*; Chaldaeus, *sagittas*. Igitur *sagittas* significat sagittas ardentes, vel holidas et missilia ignita, qualia ab hostibus in urbes vel nares jaciuntur, ut eas inflammant et comburant.

Ex Hebraeo ergo sic veritas ad verbum, *sicut abscondit se jacens sentillas, sagittas et mortem: sic vir qui fraudulenter nocet suum, et dicit: Nonne ridens ego?* Tigurina, ut qui se fatigat jacens flammam, tela lethalia, etc.; Chaldaeus, *sicut ille qui deiciens se mittit sagittas acutas mortis, sic ille qui fraudulenter decipit amicum suum, et dicit: Ludens hudebam*; Syrus, *sicut fastuosus projiciat verba velut sagittas acutas mortiferas*. Versionem Septuaginta mox subtexam.

Sicentus ergo est, q. d. Sicut valde nocet qui occulte sagittas ignitas et lanceas mortiferas jaculatur in eos qui nil tale timeant aut suspicientur: sic pariter magis nocet, qui fraudulenter et latenter laedit amicum, quam qui palam et aperte; idque primo, quia sicut coninus gladio te impugnantem, gladio et clypeo repellere potes; amicus vero te sagittis impetentem repellere nequis: pari modo palam te invadentem devitare potes, at non eum qui fraudulenter te inopinantem, imo ignorantem invadit. Secundo, sicut hostis jacens tela ignita in urbem post moenia, pluteos et aggeres se abscondens occulte grassatur et perimit: sic et qui fraudulenter laedit amicum, occulte et gravissimo cum suocit, ut eum agnoscere, declinare et effugere nequeat. Quis enim laesorem ab amico timeat vel caveat? Igitur ergo inevitabiliter, qui inimicitiam occultit et amicitiam simulat; quod si laesio ejusque auctor appareat vel deprehendatur, ita ut se celare vel excusare nequeat, dicit: « Ludens feci, » joculari nihil fuit animus, non ledere; intentionem laedendi non habui, sed improviso et casu laesio praeter mentem meam accidit.

Nocet ergo haec gnome multo minus nocere apertos inimicos, qui aperte, quam tectos et simulatores amicitiae fucatos, qui occulte nocent, ideoque eos velut pestes esse indagandos et devitandos. Tales saepe sunt in aulis principum: imo subinde principum familiares et consilarii intimi, sed nomine tenus, cum revera sint hostes perfidii et proditores innocentissimi, utpote qui vix deprehendi et caveri queant.

Praclare S. Basilus apud Antonium in *Melissa*

part. II, cap. lxxxvi: « Occulta malitia, ait, perniciosior est quam aperta; » et Philo: « Quibus tres desunt tyrannice naturæ homines, rem asini et insidias moliantur; » Plinius, lib. XVIII, cap. xvii: « Orobanche, ait, cicori infesta est et ervo, ut æra tritico, hordeo festuca, quæ vocatur æglops, lenti seoridæ; atque hæc quidem omnes complexæ nocent: » ita quorundam amicitia pestilens magis est quam inimicitia; Xenophon, lib. V *Pædæ Cyri*: « Neque, ait, beneficium majus amicis presertiter in bello, quam si inimicus ipsorum esse videaris; vel magis hostibus ullo pacto noceris quam si amicitiam ipsorum similes; » Seneca, lib. De *Procedentiâ*: « Nullæ, ait, sunt occultiores insidie, quam hæc quæ latent in simulatione de eili; nam eum qui palam est adversarius facile vitare possis; et Trojanos equis ideo fellelli, quia formam misericordie mentitus est; » et Boetius, lib. De *Consolatione*: « Nulla pestis est efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus; » Demonax apud Antonium in *Melissa*: « Paveiora, ait, mala contingunt hominibus ab inimicis quam ab amicis; inimicos enim cum metuant, ab eis cavent, amicis vero aperti sunt; unde periculos exponunt, et insidias ipsorum facile capiuntur. » Ita Antonius part. II, cap. xxv.

Porro Septuaginta pro noxiis est vertunt *iqavai*, quod cum sit conjugationis mediæ, tam active verti potest *evant*, quam passive *curantur*. Active clare se vertit eum Complutensibus Auctor *Catena Græcorum*, qui speciosis dictis insidias amicitie struat; haud obstitiles sunt circulatoribus medicis. Nam, ut hæc gloriosa verba inter homines factant, interim qui in sermone illorum primus incurrit, supplantatur: ita illi collidit oratione amicos circumveniunt, uti autem in fraude deprehensi fuerint: *Joco feci, dicunt*. Passive se vertunt Vaticani, sicut qui curantur, proferunt verba in homines; qui autem occurrunt verbo primus, supplantabitur: sic omnes qui insidiantur suis amicis, cum autem visi fuerint, dicunt: *Quin iudens feri*.

Est similitudo petita ab ægris phreneticis, qui in medicos se curantes stomachantur, et primo obvios verbis ac subinde verberibus impetunt, q. d. Sicut phreneticus, probra et maledicta in medicos facientes, excusantur per phrenesin: sic fraudulenter nocentes aliis excusant se quod præter intentionem per errorem id fecerint. Sin autem in re aperta id præterdare nequeant, dicunt ac non serio, sed joco id fecisse.

Benigne Schollastes Vaticanus *iqavai* vertit *insanientes*. Nonnulli codices legunt *iqavai*, id est *luculentos*, quod Schollastes tribuit Symmacho, sicut Aquilæ *iqavai*, id est, *male morali*.

Exemplum illustre hujus sententiæ est in Tryphone, qui, ut se regem faceret Syria, Antiochum regem adulescentem suæ curæ fideique commissum perfide et non-quiter occidit, atque ac Jonathan Judæ Machab et fratrem eum filius, I *Machabærum*, cap. xii, 39.

ET SUSURRONE SUBTRACTO JURGA CONQUESCUNT. — Hebraice, et in non susurronem silebit contentio. Pro susurronem hebraice est *נירגן nirgan*, id est susurro, delator, detractor, calumniator.

Sensus est clarus, q. d. Sicut ligna foveat ignem; ut quo plus lignorum argeritur, eo magis ignis crescat et inardescat; lignis vero deficientibus deficiat et amoriatur, utpole carens fomento et pabulo: sic pariter susurrones foveat lites, ut quo magis illi susurrant et inrescunt, eo magis inrescunt lites et jurgia; iis vero deficientibus cessent et conquiescant. Susurro enim e, i, qui discordias inter amicos seminat, dum qui apud alterum viceissim detrahit, ejus dicta et facta referendo, et sinistre interpretando ac exaggerando, imo ex se multa addendo et effundendo. Ipse ergo est fomentum et flabellum odiorum et iurgiorum; eo vero amoto utraque subsidunt et cessant. Quocirca Deus sanxit, *Levit. xix, 16*, dicens: « Non erit criminator, nec susurro in populo. » Et David, *Psalm. c, vers. 5*: « Detrahentem, ait, secreto proximo suo, hunc persequer. » Quin et Titus Imperator susurrones et delatores cæcos flagellis ac fustibus in exilium deportari jussit.

Septuaginta vertunt, in multis lignis germinat, id est exurgit et crescit instar germinis sensim pullulantis et proserpentis. Auctor *Catena Græcorum* *ferat ignis; ubi autem non est dissensiens, quiescit rixa* Pro dissensiens græcæ est *δίσσους*, id est biaminis, discors, non tantum passive, sed et active, qui sellæ suis susurris et criminationibus animos unilos separat, et quasi in duas partes dissecat, itaque schisma facit, ac lites et bella concitat; *δίσσους* ergo est susurro: hie enim hebr. vocatur *nirgan*. Quare idem est sensus Septuaginta qui lectionis Hebrææ et Vulgatae, q. d. Sicut multa ligna excitant magnum ignem: sic multi *δίσσους*, id est susurrones, suscitant multas lites. Vice versa, sicut detractis vel deficientibus lignis deficit ignis: sic deficiente *δίσσους*; id est susurronem, cessant lites. Aliud ergo est *δίσσους*; id est biaminis, discors; aliud *δίσσους*, id est geminus, duplex, dubius, qui hebraice vocatur *תורח תורח*; unde dicitur est Thomas Apostolus, utpote de fide resurrectionis Christi hesitans et dubius, *Joan. cap. xx, 24*. Idem igitur est hebraice *תורח*, quod græcæ *δίσσους*; latine geminus; ait A gelus Caninius De *Nominibus Hebræicis novi Testamenti*.

Rursus *δίσσους* est dissensiens; qui enim dissentiit ab altero, alterum et secundum ab eo habet animum, id est alterum iudicium, et consequenter alterum et contrarium affectum, qui est causâ dissensionis et litium; quare estis unus aboret ira et odio, si tamen alter ab eo non disseniat, sed ei per omnia, quod libet, consentiat et obsecundet, illico prioris contra eum ira et odium subsidet et conquiescit, omnisque rixa cessabit. Et hoc significant Septuaginti dicentes: *Ubi non est δίσσους, quiescit rixa*. Quocirca Apostolus *idone*

idem monet naeles ut sint *ποδωρα*, id est, ut idem dicant et sapiant, itaque pacem et concordiam colant, ut patet *Ihon. xv; Philipp. iii; II Corinth. xii*.

Pro *δίσσους* alii legunt *δίσσους*, id est acuti animi, id est iracundus, præceps, rixosus; unde legunt: *Ubi non est δίσσους, id est iracundus, carbosus, quiescit rixa*. Ira enim est que suscitât rixas; unde quidam codex habet: *Ubi autem est δίσσους, id est ira et furor, non cessabit pugna*. De susurronem plura dixi *Ecl. v, 16*, et cap. *xxxv, 43* et seq.

21. Sicut carbones ad prunas, et ligna ad ignem: sic homo iracundus suscitât rixas. — Hebraice: *Carbo ad prunas, et ligna ad ignem, et vir contentio-nis ad succedendam litem*; Septuaginta: *Craticula carbonibus, et ligna igni, vir autem maledicus ad tumultum rixæ*. Ita Vaticanus; Complutenses vero, *vir autem conciliator ad turbationem rixæ*; Aquila, *vir autem susurro*; Symmachus, *vir dolosus*; Theodotus, *vir murmurator*.

Sensus est clarus, q. d. Sicut carbones valent, imo nati factique sunt ad prunas ardentes augendas et arendas; ac sicut ligna valent ad augendum ignem: sic ira et homo iracundus valet, imo natus factisque videtur ad excitandas rixas. Duo sunt fomites rixæ: prior est exterior, puta susurro, hunc sustollit vers. præced.; alter est interior, puta ira, quam hie auferit, q. d. Aufer exterioris flabellum rixæ, puta susurronem; aufer et interioris iramentum, puta iram, atque omnem rixam sustuleris: ira enim excitat iratum ad rixandum; rixa autem unius provocat rixam partis adversæ. Patet ex dictis vers. præced., et cap. xv, 18, ubi eandem gnomen pono in terminis audivimus. Hebr. est, *vir contentio-nis*, id est vir pronus ad contendendum, qualis est iracundus: ira enim suscitât contentionem, contentio rixam, rixa pugnam, verberat et cædes. Septuaginta *τοξόος*, id est focus; Vaticana, *craticula* legens et continens focum carbonibus et ligna igni, *vir autem maledicus ad turbationem vel tumultum rixæ*; Aquila et Theodotus, *ad succedendam litem*. Pro maledicus græcæ est *κακόος*, id est conciliator; Aquila, *susurro*; Symmachus, *dolosus*; *τοξόος* quoque significat *arrem*, idque hie est appositum, q. d. Sicut in ara ardet lignis, quo victimæ Deo cremantur: sic in ira ardet rixa, qua homines Marti, imo diabolo, maculantur et sacrificantur. Ergo ira est ara diaboli, in qua ignis est rixa, sacrificans iracundus, victimæ sunt hominum cædes. Auctor *Catena Græcæ*: « Focus, ait, destinatur carbonibus, et ligna igni; vir autem conciliator valet ad concitandas turbas et seditiones. »

Rursus, sicut carbones non tantum accendant, sed et flugient sua fuscant et demigrant; et sicut ligna accensa, si restinguantur, fumigant, ac carbones velut ustionis notas retinent; unde et terrea vocantur: sic pariter proter noxas acceptas in rixâ remanet nota infamie, presertim

ex probris et conviciis a rixante in te factis: que in multa tempora perdurat, et subinde est indelebilis.

Tertio, Vatablus vertit, *carbo prunam et ligna ignem, contentiosus rixam incendit, q. d. Ex carbone facile fiunt prunas, carbo facile in prunas vertitur, et ligna in ignem: sic contentio illico transit in rixam*.

22. Verba susurronis quasi simplicia, et ipsa perveniunt ad interiora ventris. — Hanc gnomen audivimus cap. xviii, 8, ubi eam explicuit Aquila vertit, *verba susurronis desipientia*; Symmachus, *verba murmuratorum obiter dicta*; Theodotus, *verba astuti quasi simplicia*; Septuaginta, *sermones assentatorum sunt molles, penetrantque usque ad intimos viscerum recessus*. Pro assentatorum græcæ est *κατανοοί*, id est caudatorum, hoc est cauda blanditionum. Audi Auctorem *Catena Græcorum*: *Vox κατανοοί*, id est astutorum caudave blanditionum, sumpta est a vulpibus; hæc namque non alia arte simpliciores aves venari et capere solent, quam una hæc: etenim cauda oculis obtensis fingunt se dormire, et interdum quoque vere dormiunt, eoque somni figmento simpliciora et infirmiora animalia alliciunt, temereque accedentia vel advolantia interceptunt.

Benigne Syrus vertit, *verba iracundi perturbant, et ipsa pertinent ad interiora cordis*. Pro quasi simplicia hebraice est *כמתהלים כמתהלים*, de quo R. Salomon: *Vox hæc, inquit, idem est ac כמתהלים כמתהלים*, id est susurronis verba sunt tanquam bellum gerentia. Rabbinii vero hanc eadem interpretationem adhibuerunt, inquitque idem esse ac *כמתהלים כמתהלים*, id est, *verba delatoris sunt tanquam mors letalis*. Aben-Ezra censet *כמתהלים* pro metathesis postulum pro *כמתהלים*, id est sicut percutientia vel malleantia: *הולם* *halam* enim est tundere, percutere; et *הולם* *halam* est malleus; unde vertit, *verba susurronis sunt tanquam plaga et vulnera*. Benigne R. Levi: *Verba susurronis quasi simplicia, id est, inquit, quasi interrupta; illud enim sæpius usurpat: Haud tibi exorta recensito, haud totam rei seriem tibi expono; que quidem vehementer faciunt impressionem in auditoris animo, ut is sibi persuadere que ab altero silentio prætermittas sum, longe graviora esse his que narrata fuerint. Hec R. Levi (1).*

23. Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata. — Hebraice, *argentum sordidum obducunt super testam, labia ardentia (2) et cor malum*. Pro tumentibus labiis hebraice est *דולקים* *dolekim*, Symmachus vertit, *labia inflammantia*; Aquila et Theodotus, *labia ardentia*; Pagninus, *succedentia lites*; Clarus, *labia blaudantia*; Chaldaeus, *sicut*

(1) Pro simplicia Hebrææ vertenda sunt *buccella*, nempe delicatioris, autique deglutitæ; alii, *molles*, *lanibiles*. hoc sensu, audivimus in *v. 10* *ostringere* videtur, scilicet, etc. (2) *Ardentia*, quæ sciunt amorem ardentem testantur.

argentum feculentum, quo opertum est vas fictile, sic labia incensa cum corde pessimo.

Quare minus recte Cajetanus argentum hic accipit id quod in vase fictili per ignem scoria expurgatur, q. d. Sicut in vase fictili per ignem scoria ab argenteo dignoscitur et separatur: sic in labiis pravis et malitia ardentibus proditur et dignoscitur interna cordis malitia et pravitatis. Minus recte, inquam, quae Hebraei et Interpretes omnes accipiunt hic argentum non teste inclusum, sed testam tegens.

Primo ergo Jansenius putat hanc gnose significari congruentiam laborum tumentium cum corde pessimo, q. d. Dignum patella operculum, ut vulgo dicitur, est os malum cordis mali, æque ac scoria argenti vasi fictili superinducta. Præsum enim os congruit apteque respondet pravo cordi, et scoria congruum est tectorium teste.

Secundo, Vatablus censet eorundem vilitatem notari, q. d. Sicut scoria argenti res vilis est, quia vili teste obducitur: sic vile est os pravam quod cordi pravo sociatur et obducitur.

Tertio, nosler Salazar censet notari eorundem imbecillitatem et fragilitatem, q. d. Vir hypocrita, qui cor nequam sub dolis verbis et falsa probitate ostentatione contegit, similis est fictili vasi scoriis argenteis imbuto, quod exterius candorem argenti mentitur, intus vero testam lutumque decolorem includit: quod fortasse etiam argenti minime lentam firmitatem præ se fert, sed revera fragile est. Non aliter vir hypocrita et simulator simplicitatem et animi candorem verbis et reliqua conversatione ostentat, dolos vero perversasque affectiones deintus celat; æqui bonique tenax foris apparet, sed fragilis, et ad omnem malitiam labilis ac deciduus est.

Quarto et maxime genuine, hæc gnose significat artes et fraudes quibus dolosi simulant et tegunt internam cordis malitiam, id est iram, odium et nocendi studium, per verba amica et blanda, quibus amorem et studium bene faciendi præ se ferunt. Unde per *labia tumentia* intelligi cum Clario adulantia et blandimenta, aut potius dolosa et ficta, quæ scilicet interius in corde tument, et, ut hebraice est, *ardent ira, odio, malignitate*; exterius vero in ore tument simulatione et simulato amore, sed ita ut intermicent subinde, itaque ostendant interni odii signa: ignis enim odii in corde latens se celare nequit, quin aliquando in bullas et scintillas verborum, æstiumque iracundorum et minacium erumpat. Hoc ergo comparat argento sordido tegenti vas testaceum, hebraice, *argento scoriarum*, quod Aben-Ezra interpretatur argento defecato a scoriis et puro. Verum alii passim accipiunt argentum scoria mixtum, ideoque sordidum; vel per hypallagen ipsam scoriarum argenti, puta ram nra plumbi, stanni aut stibii: hæc enim tria mixta sunt argento, cum illud impurum et suis foedibus eruitur, suntque argenti aceria et fax, uti docent rei metallicæ periti, ac

nominatim Georgius Agricola, lib. IX, et Plinius, lib. XXXIV. Hoc cæcus stannum et stibium, ita cum argento erutum, æque impurum, adhiberi solet ad imbuenda vasa testacea, ac presedim eorum officium, ut os illi admovens non teste et luto, sed stanno vel argento os admovere videatur. Talia vasa in usu esse etiamnum crebro videmus. Hæc ergo comparat *labia tumentia*, id est dolosa, manantia ex corde pessimo. Igilur hæc comparatione significatur dolus, quo sua dicta contegunt inimici fraudulentum, presertim susurrones, ut decipiant, simulque ipsa doli detectio, q. d. Sicut figuli subinde vasi testaceo superinducunt limbum vel crustam et scoria argenti, ut speciosum appareat, ac eminus videatur esse argenteum, non testaceum: sic pariter fraudulentum testam, id est odium corde gerens, superinducit illi quasi limbum et crustam sermones speciosos, quibus amicitiam, imo ardens desiderium juvandi alterum præ se fert, ut eum in fraudem et perniciem inducat: at sicut, si cominus limbum argenteum teste inductum intuearis, videbis non esse argentum, sed scoriarum et feces argenti: sic pariter si propius intuearis verba modosque loquenti, et gestus fraudulentum, deprehendes ejus fraudem, ac verba ejus speciosa esse ficta et dolosa, atque sub eis tegi testam odii et malevolentie.

Rursum sicut limbus ac argenteus tenuis sensim usu deficiatur, et detertur ut appareat nuditas teste: sic sensim fraudulentus in longiori colloquio, vel crebriore conversatione, detertur suam verborum speciem, ac interserit agiturque nonnulla, et quibus ejus testa, id est odium et malevolentia, detegatur et denudetur; difficile enim est diu animum tegere, nec prodere vultu, quin erumpat, sequæ pandat et ostendat. Porro cor malevoli, quod nil nisi terrena cogitat, recte comparatur vasi fictili, id est fragili, quod tum ab homine facile conteritur, tum a Deo, juxta illud: « Tanquam vas figuli confringes eos, *Psalm. II, 9*. Ita R. Salomon, Aben-Ezra et R. Levi, Isidorus Clarus et alii.

Hunc genuinum hujus sententiæ esse sensum patet: primo, quia omnes hi versus a vers. 18 usque ad ultimum spectant ad dolosos et susurrones, eorumque fraudem et latens odium describunt; secundo, quia vers. seq. (ubi est apodosis, id est redditio et exposito hujus sententiæ) ita explicatur, dum ait: « Labiis suis intelligitur inimicus, eum in corde tractaverit dolos; » tertio, idem liquet ex Septuaginta qui vertunt, *argentum datum cum dolo tanquam testa reputatum; labia levigata* (aliqui vertunt, *dolosa*) *occulant cor triste*, id est iratum et malignum, uti vertunt nonnulli. Sic *tristis* pro irato sumitur *Ecclesi. XXII, 27*, ut ibidem pluribus ostendi: « Ad amicum, ait, si aperueris os triste, » id est si locutus fueris motose et iracunde, « non timeas; est enim concordatio. » Sensus est, q. d. Sicut argentum cum dolo, id est dolosum puta adulterinum, cum scilicet datur sociis

argenti pro argento, prima specie fallit: putatur enim esse argentum, cum sit scoria; at ubi propius inspicitur, appareat id quod est, scilicet scoria, ac tum vilesit instar testæ: sic pariter « labia levigata, » id est blanda et subdola assentatorum, « occulant cor triste, » id est inimicum et malignum; at ubi inimicitiam et malignitatem oculare non possunt, sed eam dieteris et gestibus pandunt, illico proditur et reprobat eorum dolus, adulatio et perversitas, quæ instar testæ ad lapides alisse dissilit, diffringitur et evanescit. Hinc

Mystice Beda: « Quid, ait, per argentum sordidum, nisi scientia corrupta? et quid per vas fictile, nisi cor carneum designatur? quod cum de ipsa falsa scientia se ornare satagit, in sua locutione contra veritatem tumet, et magister erroris fit. »

24. LABIIS SUI INTELLIGITUR INIMICUS, CUM IN CORDE TRACTAVERIT DOLOS. — Chaldeus, et in interioribus suis reponit fraudulentiam. Pro intelligitur hebraice est *יִתְנַחֵר יִתְנַחֵר*, a radice *נָחַר* *nachar*, id est agnosti, intelligi; sed *itnacher* in hitpal est contrarie significationis: significat enim ignosci, et in cognitum esse, puta alium præ se ferre et simulare, id est, verbo aut factis ostendere se alium quam sit: utraque significatio huic loco congruit. Est enim antapodosis, id est redditio et explicatio parabole versus præcedentis, ut ibi dixi, q. d. Amicus falsus et dolosus, qui exterius se simulat amicum, cum in corde foveat odium et inimicitiam hic labiis et loquela alium se simulat, quam revera sit, scilicet se esse amicum, cum revera sit inimicus et in corde tractet dolos, unde verbis suis blanditur et adulatur, ut odium simulato amore contegat; sed tandem ex hisdem labiis suis proditur et intelligitur quis et qualis sit, scilicet quod sit amicus fictus et verus inimicus: quia viri prudentes et soletas fictionem et simulationem facile deprehendunt ex signis (1).

Signa hæc sunt primo, quod simulators qui odium tegere student, composita et exquisita quadam uti solent verborum mollitie et blanditie, ita ut plane appareat non esse verum, sed fictam et fucam. Unde sequitur: « Quando submisit vocem suam, ne credideris ei. » Secundo, quia iidem solent esse inconstantes in verbis. Tertio, quia iidem in facie laudent, a tergo vituperant. Quarto, quia odium latens ita tegi nequit, quin subinde per amarulenta verba, nutus et gestus ebulliat et emicet. Quantum dant Septuaginta cum vertunt, *labiis omnia annuit inimicus, in corde autem suo fabricatur dolos*. Fictus enim amicus et adulator annuit omnibus dictis et factis amici, illa laudans et in oculum extollens, cum verus amicus laudanda moderate laudet, vituperanda vituperet, ac libere amicum sui vitii et erroris admoneat; denique omnia signa quæ adulatorem

produnt et dolosum amicum: omnis enim adulator fictus potiusque amicus est, ac verus inimicus. Vide Pictarchum, *De Differentiis adulatoris et amici*.

25. QUANDO SUBMISERIT VOCEM SUAM, NE CREDIDERIS EI: QUONIAM SEPTEM NEQUITIE SUNT IN CORDE ILLIUS. — « Nequitie, » hebraice *שִׁבְעָה תֹעֲבוֹת*, id est abominaciones, execrationes; Chaldeus, *mala*. Pro *submisit* hebraice est *יָרַד* *ischamen*, id est gratiosam fecerit vocem suam; alii, *vocem dederit deprecantem veniam*, et pro gratia orantem. Radix enim *יָרַד* *chanan* significat gratificari, misereri, precari. Unde varii varie vertunt. Pagninus, *quando extulerit vocem suam*; R. David, *cum gratificavit vocem suam*; Tigurina, *quando voce sua benignus est*; Chaldeus, *si deprecatur voce sua*; Septuaginta, *si te rogaverit voce magna*; S. Hieronymus, *Contra Rufinum*, *si te rogaverit inimicus parcens* (forte *precans*) *voce magna*.

Submisit ergo non significat submissa in aures susurrari, modeste suggesterit et admonuerit, sed, q. d. Quando submissa et delicata voce, velut humilis et supplex gratiam tuam captari, aut pro erratis veniam poposcerit. Vox enim demissa, velut pudoris et humilitatis index, solet esse gratiosa et grata, qualis est virgini et penitentium. Videtur enim precipue loqui Salomon de amico ficto, qui aliquando fidei publicis inimicus, sed penitens fide reconciiliatus est, ita ut odium pristinum mente conservet. Huic enim nulla ratione credendum est, quia *septem*, id est multa, *nequitie in corde illius*. Odium latens in corde suggerit illi multiplices, imo omnes artes et technas quibus fraudulenter tibi nocent, teque supplantet. Alii, q. d. Odium est instar septem nequitiarum, quia omnes malitias et nocendi artes in se complectitur. Salomonem secutus Sira-cides, cap. XII, 10: « Non credas, ait, inimico tuo in aeternum; et, si humiliatus vadat curvus, accipie animum, et custodi te ab illo, » etc. Vide ibi dicta. Hugo per *septem nequitias* accipit illas de quibus Christus, *Lucæ XI*: « Et accipit septem alios spiritus nequiores se. » Alii accipiunt septem vicia capitalia, q. d. Inimicus occultus ut odium suum in te exprimat, advocabit septem vicia superbiæ, ut te deprimat; avaritiam, ut te bonis spoliet; iram, ut tecum rixetur; invidiam, ut tuam prosperitati succenseat; luxuriam, ut tua uxoria et filiarum castitati insidietur; gulum, ut se tuis deliciis satiet; acediam, ut in tua necessitate pigram et tardum ad succurrendum esse exhibeat.

Mystice Beda per inimicum dolosum accipit hereticum: « Quia, ait, cum verba predicationis suis ficta humilitate submittit, corda innocentium et minus intelligentium demulcente seducit. » Auctor vero *Catenæ Græcæ* per inimicum accipit Satanam. Satanus, inquit, variis modis nos rogat, et ad peccatum provocat: modo namque immundos obscenosque suggerit, diversasque voluptatum illecebras proponit; modo rursus ob-

1) Hebraice est, *labiis suis alium præ se fert osor, et ore suo reponit fraudes*.

dis aut calamitatis cuiuspiam rumorem spargit; modo denique alia via in nos invadit: cui viriliter resistendum est, ut qui continuum et irrevocabile bellum adversum nos gerat, septemque, hoc est, omnis generis nequitiam in corde suo verset. Hæc ille.

Denique Cassianus, *Collat. V, cap. xxv*, per inimicum accipit gulam: « Si te rogaverit, ait, inimicus magna voce, ne consenseris ei; septem enim sunt nequitie in anima ejus, id est, si superatus gastrimargine spiritus ceperit tibi sua humiliatione blandiri, rogans quodam modo ut aliquid relaxans a cepto fervore impertias ei, quod continentie modum, et mensuram justæ distributionis excedat, ne resolvaris subjectione ejus, nec aridente impugnationis securitate, qua videris paulisper a carnalibus incentivis factus quietior, ad prisinam remissionem, vel preteritis gula concupiscentias revertaris. Per hoc enim dicit spiritus ille quem vicias: Revertar in domum meam unde exivi. Et precedentes ex eo confestim septem spiritus vitiorum, erunt tibi acriores quam illa passio que in primordiis fuerat superata, que te mox ad deteriora pertrahent genera peccatorum. »

26. QUI OPERIT ODICUM FRAUDULENTER, REVELABITUR MALITIA EJUS IN CONCILIO. — Hebraice, operiet se odium in desolatione: manifesta erit malitia illius in concilio; Septuaginta, qui occultat inimicitiam, componit dolum; revelat autem sua peccata bene notus in consessionibus; Symmachus, qui occultat odium per captiones, revelabitur malitia ejus in Ecclesia; Vatablus, odium, quod abscondit se in solitudine, revelari solet in cœtu. Hinc patet in Septuaginta Complutensium *isodolus* non recte verti, celat, abscondit, cum contrarie vertendum sit, revelat, manifestat, ut vertunt Valicani, Hebræi, Symmachus et Noster. Pro fraudulenter hebraice est *במסואה* bemassoa, id est in deceptione, a radice *מסא* masa, id est decipit; alii, in desolatione, a radice *מסא* masa, id est desolavit; alii, in obscuritate, occulte; R. Salomon, in tenebrosâ vastitate, q. d. Qui fraudes molitur in tenebris, revelabitur in publico conventu; R. Levi, in vasta solitudine, ubi fraus est secreta et nulli cognita (1).

Hucusque malitiam fraudulenti amici descripsit, nunc ejusdem ponam adjungit, quod scilicet ejus malitia, puta odium et fraus, sit revelanda publice in concilio, ibique damnanda et perenni probro notanda.

Nonnulli, ut Dionysius, *de consilio* per s. scribunt, q. d. Per consilium, id est per prudentem inquisitionem poterit deprehendi fraus; sicut Ju-

(1) Tegitur odium simulatione, retegitur, palam fit malitia eius, cooris, in concilio. Sensus: Quaecumque simulatione clandestinis inimicis odium suum tegat, tamen aliquando in publico populi conventu inter consultandum et referendum palam fiet illius malitia; vel: Tegit odium suum calidè dissimulando usque ad tempus opportunitum, quod illud tunc prorumpere sinere possit.

das Machabeus et fratres ejus sæpe deprehenderunt dolos suorum adversariorum, ubi narratur in libris *Machob*. Verum *de concilio* scribendum est per e, ut patet ex Hebræo, Romanis, Septuaginta, Symmacho et cæteris. Per *concilium* ergo accipe consessum judicium et magistratus, item quilibet seniorum aut populi cœtum, q. d. Fraudulenter celat suum odium et fraudes, putatque eas fore secretas; at sciat eas delatum iri ad iudicium, ab eisque justa pena mulcandas. Item eas emanaturas ad cœtus populi ut in iis ipse traducatur, fiatque omnium fabula et probrum. Omnes enim odere fraudes et fraudulentos, eosque e suo cœtu et republica exturbandos censent. Nota est Dei vindicta iusta, qua punit fraudes et scelera occulta per publicam infamiam et poenam, quam maxime expavescent et horrent fraudulentum; oplant enim sua probra legi et latere. Hoc ergo est quod ait Christus *Luce xii, 2*: « Nihil opertum quod non reveletur, neque absconditum quod non sciatur, » tum hic sæpe, tum semper in futuro iudicio, præsertim extremo, in quo pendente fraudes et scelera a Christo toti mundo, id est omnibus Angelis et hominibus, promulgabuntur: que summa erit reproborum verecundia, ut optent dicantque a moribus: Cadite super nos; et collibus: Operite nos, » *Apocal. vi*.

27. QUI FODIT FOVEAM (Aquila et Symmachus, *deceptionem*, id est *corruptelam, perniciem*), INCIDIT IN EAM; ET QUI VOLVIT LAPIDEM, REVERTETUR AD EUM. — Te revertetur aliqui referunt non ad lapidem, sed ad eum qui ipsum volvit, q. d. Sicut si quis lapidem a sublimi loco in alicujus verticem demittat, ac vicissim ipse a sublimi devolutus in eundem lapidem incurrat, illudaturque: ita is qui e fastigio alicujus dignitatis ad quam evectus est, inferiores subditosve homines damno afficit, hanc mercedem refert, ut inde dejectus, eadem quam aliis intulit, damna sufferere adigatur.

Verum *de revertetur* referendum ad lapidem, non ad eum qui ipsum volvit, patet ex hebræo *השׁוֹבֵר הַבֵּיטוֹן* hasub, id est revertetur, quod est femininum, quod proinde coheret cum *בֵּיטוֹן* beton, id est lapide, pariter feminino, non cum *הַבֵּיטוֹן* pagalon, id est et qui volvit, utpote masculino. Unde Septuaginta vertunt, qui volvit lapidem, super seipsum devolvit eum. Ita Auctor *Vatena Græcæ*. Sensus ejus est, q. d. Sicut fodiens foveam, ut capiat apros, lipos aliasque feras, sæpe ipse incautus in eandem incidit; et sicut qui volvit lapidem per trochleas vel rotas, aut ligna rotunda in altum, sæpe casu incaute laxatis trochleis vel rotis, lapis revolvitur in rotantem eumque qui volvit, atque ipsum lædit vel opprimit: sic pariter qui dolos alteri trudit, ipse in similes, imo eodem sæpe incidit, ut fruit de sua, quam alteri machinatus est, ipse comprehendatur et pereat, uti Amax suspensus est in cruce, quem paraverat Mardocheus, et Perillus offerens Phalaridi tyranno bovem æneum, ut igne subiecto in eo toreretur homines, primus ab eodem

illum conjectus horrendè maguit. Unde Ovidius *De Arte amandi*:

Et Phalaris turo violenti membra Perilli
Torrui: te felix imbuti auctor opus.

Sic Ab'melech, qui septuaginta fratres occidit super lapidem unum, ictu lapidis a muliere occisus est, *Judic. ix, 23*. Hanc groemen fuse explicui *Ezech. xxvii, 28*; quare hic plura non addam. Hoc est quod vulgo dicitur: « Damnosus aliis, damnosus est sibi. » Exemplum plane ad litteram est in Saul, qui persequens Davidem velut regni æmulum, eique tendens laqueos et foveas, in speluncam purgandi ventris causa ingressus, incidit in manus Davidis ibidem latentis, qui proinde prescivit oram chilymidis ejus, sed vite pepercit, *i Regum cap. xxiv, 4* et seq. Ita S. Isidorus, in *i Reg. cap. xvii*. Quare Davidi similibusque dolum et fraudem patientibus attribuas proverbium Arabum, *Cant. 2, num. 50*: « Sors super te cecidit, et sors tua est; » vel, ut alii magis apposite vertunt: « Sagitta contra te, sagitta tibi est, » q. d. Quod contra te afferebatur, id pro te est: suo inimicum jugulas gladio. Memorabile est quod in Vita S. Elizabethæ reginæ Lusitanæ legimus, famulum quemdam socio gratiam reginæ invidentem, illum apud regem accusasse de adulterio eum reginæ; quare regem jusuisse fabris, ut quem postero mane primum ad illos mitteret, illico in ardentem fornacem conjicerent. Misit ergo accusatum, at ille de more prius Sacrum audivit, interim rex submisit accusatorem, ut videret an fabri jussa peregerissent. At illi eum ut primo venientem in fornacem conjecerunt; quare in foveam, quam socio innocenti paraverat, justa Dei vindicta ipse incidit. Plura talia exstant in Vitis Sanctorum.

28. LINGUA FALLAX NON AMAT VERITATEM: ET OS LUBRICUM OPERATUR RUINAS. — Hebraice: Lingua mendacis odiet contritionem sui (1), vel contententem se (2), et os blandum faciet impulsionem, id est impellet ad casum, id est operatur ruinas, ut vertit Noster. Pro os lubricum hebræice est *חָלָאֵל* chalaal, id est dispersitum, diffusum, glabrum, lubricum, leve, blandum; Aquila, Symmachus et Theodotus, *levis*, id est levigatum; Syrus, os ejectionis; Vatablus, lingua fallax odit qui illam reprimit, scilicet, confutando illam, convincendoque per contrariam veritatem, ut vertit Noster, Chaldeus et Septuaginta. Hebræum *contritio* alludit ad nucem: sicut enim cortex nucis frangendo conteritur, ut nucleus appareat et eximatur, sic fraudes dolosi confutando franguntur, ut latens sub eis veritas, id est vana falsitas et simulatio, appareat et deprehendatur.

(1) Sen potius contritus suas, et si gallice dicas ses vitæ. Alexandrini legisse videntur *דָּר* sive *דָּרִים*, et verissime verum, vera, ut *דָּר*.

(2) Id est castigandi, arguendum se: ita Gesenius, sed minus recte.

ET OS LUBRICUM OPERATUR RUINAS. — q. d. Molles et leves homines, qui non amant veritatem, sed falsas suas laudes, quas os lubricum adulatorum eis instillat: hi utique per eas gravia sentient damna et ruinas, sicut qui per loca lubrica ambulat, sæpe cadit et ruit in lutum, saxa et fossas.

Per os lubricum, primo, Lyranus et alii accipiunt os quod non servat secretum, sed illud lubrica garrulitate effluit et effundit; unde Septuaginta vertunt, os non tectum, id est patens: hoc enim multis causa est damni et ruinae, quasi Salomon hic duo vitia contraria notet et insequetur, q. d. Prava est lingua fallax, que scilicet machinatur occulte malum, sed exterius dolos suos celat, ut adversarium fallat et incautum opprimat: prava, inquam, est, quia non amat, imo odit veritatem veramque sinceritatem et fidem; pravam pariter est « os lubricum, » quod scilicet nimis patulum est, omniaque secreta effluit: hoc enim sibi et aliis est causa ruinae. Nec ergo dolosum silentium, nec nimia loquacitas laudanda, sed media virtutum incedendum, ut nec per dolosum silentium veritatem abscondamus, nec per garrulitatem arcanam pandamus, sed dicamus veritatem, qua sine noxa dici potest, faciamus vero secreta que noxam afferre queunt.

Secundo, alii per os lubricum accipiunt os varium et inconstans, quod nunc asserit rem, nunc negat. Unde Chaldeus vertit, os *liffatum* vel bipartitum; hoc enim lubricum est instar anguille, ut, si illud in assertionem sua tenere et comprehendere velis, lubricandum elabatur, alia et alia, imo contraria asserendo. Hoc multos simplices, qui ei credunt, agit in ruinam. Unde Septuaginta vertunt, os autem potens facit inconstantiam.

Tertio, noster Salazar per os lubricum, sive lenè et molle, æque ac per linguam fallacem, accipit os et linguam adulatoris, q. d. Adulator, qui adulando fallit et multa mentitur, odit fugitive rigidum et austerum veritatis amatorem, qui ejus falsas adulationes redarguit et refutat; amat verè et sequitur homines molles et lentos, qui suis laudibus licet falsis mirifice delectantur, juxta illud B. Petri Chrysologi: « Vitis super servium blandimenta, lenocinantur dulcia; virtutibus vero austera et fortia sunt amica. » Talis fuit indoles S. Augustini, qui de se ita scribit, lib. IX *De Trinitate*: « Magis optabo a quolibet reprehendi, quam ab adulatore laudari: nullus enim reprehensor formidandus est amatoris veritatis. »

Quarto et genuine, « os lubricum, » id est blandum et blanditibus fallens, ac lingua fallax est os et lingua dolosi, qui dolose odium in corde tegit, ac ore simulat amicitiam. De doloso enim egit a versus 18 huc usque. Hujus enim blanditibus instar olei lubrici illabuntur in mentes audientium, easque inungunt, delinunt et fallunt. Sensus ergo est, q. d. Lingua mendax dolosi odit eos qui dolos ipsius detegunt, et veram ejus inimicitiam pandunt: is enim ore suo lubrico, id est blando

et simulato, non aliud querit quam per blanditias hæc dolose operari aliorum ruinam, sed revera magis operatur suam ipsius propriam.

Hæc gnome ergo duo significat: primo, dolosi ingenium, quod amet dolos et fraudes, fugiatque eos qui illas detegunt; secundo, ejusdem damnam et poenam. Aut potius duo ejus damna representat: prius, quod suis mendaciis obscuret perdatque veritatem, sinceritatem et fidem; posterius, quod sua lubricitate et blandiloquentia instar serpentis aut veneni melliti illabens in animos hominum, eos secum agat in ruinam.

Ubi nota cum Jansenio *operatur ruinas* posse accipi, vel de ruinis aliorum quibus dolos struit, vel de ruinis sui ipsius. Priori modo sensus erit: Lingua mendax non amat veritatem ipsam convincentem et redarguentem, sed non obstante veritatis reprehensione, os quod blanditiis verborumque lenociniis decipere conatur, pergit homines impellere in perditionem, ac in mala decipere.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Non gloriantur in crastinum: ne teipsum laudaveris: ira stulti intolerabilis: manifesta correptio melior amore absconditio: vulnera diligentis præstant oculis adulantis: anima saturata fastidit mel: vicina præstat amico remoto: spondens pro extraneo capiat ab eo pignus: benedicens voce v. andi similis maledicenti: litigiosa mulier similis tecto persillanti: vir acuit amicum: corda patent quædam oculi insatiabiles: homo probatur ore laudantis: stultus contusus manet stultus; vers. 23, ad finem capituli, laudat artem pastoriam ejusque frugalitatem.

1. Ne gloriaris in crastinum, ignorans quid superventura pariat dies. 2. Laudet te alienus, et non os tuum: extraneus, et non labia tua. 3. Grave est saxum, et onerosa arena: sed ira stulti utroque gravior. 4. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor; et impetum concitati ferre quis poterit? 5. Melior est manifesta correptio, quam amor absconditus. 6. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis. 7. Anima saturata calcabit favum, et anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. 8. Sicut avis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum. 9. Unguento et variis odoribus Jelectatur cor, et bonis amici consiliis anima dulcoratur. 10. Amicum tuum et amicum patris tui ne dimiseris, et domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ. Melior est vicinus juxta, quam frater procul. 11. Stude sapientiæ, fili mi, et sanctifica cor meum, ut possis exprobranti respondere sermonem. 12. Astutus, videns matrem, absconditus est: parvuli transeuntes sustinerunt pendencia. 13. Tolle vestimentum ejus, qui spondit pro extraneo: et pro alienis aufer ei pignus. 14. Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit. 15. Tecta persillantia in die frigidis, et litigiosa mulier comparantur: 16. qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, et oleum dexteræ suæ vocabit. 17. Ferrum ferro exacuitur, et homo exacuit faciem amici sui. 18. Qui servat ficum, comedet fructus ejus: et qui custos est domini sui, glorificabitur. 19. Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus. 20. Infernus et perditio nunquam implentur: similiter et oculi hominum

insatiabiles. 21. Quomodo probatur in conflatorio argentum, et in fornace aurum: sic probatur homo ore laudantis. Cor iniqui inquit mala, cor autem rectum inquit scientiam. 22. Si contuderis stultum in pila quasi ptilanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus. 23. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, et nosque greges considera: et generationem enim habebis jugiter potestatem; sed corona tribuetur in generationem et generationem. 24. Apera sunt prata et apparuerunt herbæ virentes, et collecta sunt fœna de montibus. 26. Agni ad vestimentum tuum, et hædi ad agri pretium. 27. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, et in necessaria domus tuæ, et ad victum ancillis tuis.

Et illa Propertii:

Forsitan includet crastina fata dies.
Omne crede diem tibi diluxisse supremum.

Et illa Comici:

Nescis quid serus vesper vehat.
Longa dies crastina, vive hodie.

Et illa Ovidii, lib. III De Arte amandi:

Utendum est grato, cito pede labitur ætas,
Nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit.

Et illa Virgilii, III Georgicæ:

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

Et illa Senecæ, lib. De Brevitate vitæ, cap. VII:

« Præcipit quisque vitam suam, et futuri desiderio laborat, præsentium tædio. At ille qui nullum non tempus in usus suos confert, qui omnes dies tanquam vitam ordinat, nec optat crastinum, nec timet. Quid enim est quod jam ulla hora novæ voluptatis possit afferre? Omnia vota ad satiætem percepta sunt, de cætero fors fortuna, ut volet ordinet: vitæ jam in tuto est. Huic adjici potest, detrahi nihil, et adjici sic, sicut aliquis ventre admodum saturo jam, ac pleno, aliquid cibi nec desiderat, nec capit. » Idem, epist. I ad Lucillum: « Magna vitæ pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus. Quem mihi dabis, qui aliquid pretium temporis ponat? qui diem æstimet? qui intelligat se quotidie mori? In hoc enim fallimur, quod mortem prospicimus: magna pars ejus jam præterit, quid quid retatis retro, nos tenet. Fac ergo, mi Lucilli, quod facere te scribis, omnes hujus complectere, sic fiat ut minus ex crastino pendeas, si hodierno manum injeceris. Dum differtur vita, transcurrit. Omnia, mi Lucilli aliena sunt, tempus tantum nostrum est. » Idem: « Omnes, ait, vitam differentes incerta mors præveniet. Omnis igitur dies tanquam ultimus ordinandus est. »

Inspice imaginem temporis cum hoc lemmate: « Quid longa speras? breve est quidquid hic vides. » Sublimius Psaltes, Psalm. xciv, 8: « Hodie, ait, si vocem ejus (Domini) audieritis, nolite obdurare corda vestra. » Ex quo hodie urget Apostolus, Hebr. iii, 13: « Adhortamini, ait, vosmet ipsos per singulos dies, donec hodie cognomi-

Quis scit an adficiat hodiernæ crastina summa?
Tempora diu speret!